

Universitetsbibliotekets utställningskatalog 61

Carl Fredrik Hills gravsten, Östra kyrkogården. Foto: Gunnar Menander

UTSTÄLLNINGSPRODUKTION:

STEN ÅKE NILSSON (idé och texter)
MIKAEL LINDGREN, BIRGITTA LINDHOLM
ANDERS NAVALLIUS, BENGT MELLIANDER

UTSTÄLLNINGANSVARIG: BJÖRN DAL

Tack till alla som möjliggjort utställningen!

Familjen Hills hus på Skomakaregatan 1926. Foto: Per Bagge

Carl Fredrik Hill 1849 – 1911

En utställning 100 år
efter den första.

23 maj - 4 september 2011

Carl Fredrik Hill

Carl Fredrik Hill föddes i Lund den 31 maj 1849. Familjens hus låg strax bakom Domkyrkan men är sedan länge rivet. På platsen har skulptören Arne Jones gjort ett monument över honom, och hans grav finns på Östra kyrkogården – ”artisten” Carl Fredrik vilar här intill fadern, matematikprofessorn Carl Johan Hill.

Flera forskare har sett relationen mellan dem som en maktkamp. Pappan motsatte sig länge Carl Fredriks konstnärsplaner. Han fick ge efter, men ännu under sonens utbildning vid Konstakademien i Stockholm försökte han hitta säkrare alternativ och föreslog att han skulle bli fotograf, arkitekt eller ritlärare. Mamman Charlotte supplerade: ”Om du finner att du inte kan gå långt med målningen, så bör du ej fortfa.” – Carl Fredrik kände sig djupt kränkt och svarade att han hellre ville svälta ihjäl än bli ritlärare. Under motståndet mognade hans planer att söka sig ut på den internationella arenan. Han skrev: ”Vänta blott tills jag kommer till Paris och får lära mig måla. Då skall jag förtjäna pengar i högar...”

Hill gjorde verkligen resan, och under några intensiva år, då han bodde och arbetade i Paris, såg vänner och kritiker honom som en stor begåvning. Men hans möjligheter förändrades drastiskt då han insjuknade i schizofreni och fördes till dr. Blanchés klinik i Passy på nyåret 1878.

Efter vård i Frankrike och Danmark kom Hill tillbaka till Lund och behandlades under en tid på Sankt Lars. Från våren 1883 till sin död i februari 1911 bodde han sedan som ”obotligt sinnessjuk” i sitt föräldrahem på Skomakaregatan. Under denna långa tid fortsatte han att arbeta, tidvis lika intensivt som under frankrikeåren. Han hoppades alltjämt på erkännande, men för de flesta var han vid sin bortgång en okänd storhet.

Utställningar

Under sitt målarliv i Paris hade Hill bara sålt och ställt ut enstaka verk. Den första utställningen av hans målningar anordnades för exakt hundra år sen, i maj 1911. Den visades i Universitetshuset i Lund. Systemen Hedda hade efter broderns död tagit kontakt med Ewert Wrangel, då professor i estetik och senare i konsthistoria. Till hjälp hade han den unge Adolf Anderberg, som längre fram kom att skriva en mycket omfattande studie om Hill.

Det finns ingen katalog från utställningen, men familjen Hill donerade vid detta tillfälle två målningar till Universitetets konstsamling, de första i offentlig ägo. En av dessa är det fina flodlandskapet från Champagne, målat våren 1876, som nu intar hedersplatsen i Universitetsbibliotekets entré. Det finns en annan version av tavlan på Nationalmuseum, men vår målning skiljer sig från denna genom den lilla staffagefiguren/tvätterskan till vänster i bilden, den har också en mjukare och skirare karaktär.

Visningen i Lund 1911 fick en uppföljare i Stockholm på hösten samma år, och under resten av 1900-talet avlöste utställningarna varandra. En exposé på Konstakademien 1933 visade förutom oljemålningar också en omfattande del av sjukdomsproduktionen. Denna mottogs med stor entusiasm av modernistgenerationen – författare som Gunnar Ekelöf talade om en ”uppenbarelse”. I samband med hundraårsdagen av Hills födelse 1949 anordnade Nationalmuseum en uppmärksam översikt över Hills livsverk. Ett urval av sjukdomsteckningar visades samtidigt på flera platser utomlands, och det schweiziska förlaget Albert Skira gav ut en portfölj med påkostade reproduktioner.

Litteraturen om Hill är i dag mycket omfattande. En stor katalog publicerades av Nationalmuseum 1999 och en ny monografi är under arbete och kommer att släppas i september i år – då öppnas också en utställning på Prins Eugens Waldemarsudde i Stockholm. Författare och curator är Sten Åke Nilsson, professor emeritus i Konstvetenskap och initiativtagare även till sommarutställningen på Universitetsbiblioteket.

Anderbergs klippbok

Om den första utställningsverksamheten berättar en klippbok, som hämtats ur Adolf Anderbergs arkiv. Den innehåller recensioner ur svenska dagstidningar – och en enstaka rapport från Paris, daterad 1875. Hill hade då lyckats få med en målning på Parissalongen och berömdes av anmälnaren, den kände journalisten Gottfried Renholm. Många av recensionerna i klippboken har en nära koppling till Adolf Anderberg, som tagit på sig uppgiften att lansera den nästan helt okände målaren. Han ägnade honom också sin doktorsavhandling, som lades fram 1926 som första delen av en monografi. Den andra delen skulle komma året därpå men publicerades först 25 år senare. Denna väsentligt större och mera genomarbetade framställning blev ett standardverk om konstnären. Den syftar till fullständighet då det gäller Hills måleri men ger bara glimtar av den väldiga produktionen från sjukdomsåren.

Tidiga studier

Bland objekten i montrarna finns några alster från Hills tidiga studieår. Ett litet häfte berättar om utflykter till idylliska platser som Fågelsång väster om Lund. Som mentor hade Hill konstnären Axel Hjalmar Lindqvist, kallad "Ritis", som var lärare både på Katedralskolan och Universitetet. Hill och han gjorde utflykter tillsammans och målade bl.a. i Dalby Hage.

På "Katte" hade Hill sina första framgångar och fick skolans premium för en fin lavering 1866. Den visas i utställningen tillsammans med en teckning av en leopard, gjord året innan efter en plansch som förelagts eleverna. Originalen finns i Thomas Williamsons *Oriental Field Sports*, utgiven 1819; den populära bilden har spegelvänt och återanvänts flera gånger.

Familjefoton och korrespondens

Under gymnasietiden togs ett foto av den blivande konstnären som här framstår som en ung rebell. Familjen Hill gick ofta till fotografen, eller fotograferna snarare. Det fanns flera firmor i Lund: G. Gleerup, Otto Pettersson, Sjöberg och Pettersson... De flesta bilderna av pappan Carl Johan och hans närmaste är små, i visitkortformat. En av dem kallas "Hillarna" och visar systerna Lotten och Anna, som båda dog tidigt i tbc. Den äldre Hedda (Hedvig Carolina) överlevde dem alla. Hon tog hand om sin bror efter hospitalvistelsen, och då hon avlidit 1931 tillföll en stor samling målningar och teckningar Malmö Konstmuseum. System Marie-Louise gifte sig med professorn i kemi Peter Klason. De som i dag räknar släktskap med Carl Fredrik Hill är alla efterlevande till deras barn.

Bland de brev som Universitetsbiblioteket förvarar finns flera från olika medlemmar av familjen Hill. Här hittar man förmaningar från fadern till sonen och rapporter från Carl Fredrik om arbetet vid Konstakademien i Stockholm. Modern ängslas, och systerarna kommer med uppmuntran. Marie-Louise gratulerar honom till hans uppflyttning i "antikskolan" och börjar storstilat: "Victoria! Broder!" Hedda kommenterar: "Pappa grinar i förtjusning, hur arg han annars är öfver dina bref."

Pappan, Carl Johan Hill. Foto: Otto Pettersson

Carl Fredrik Hill som elev på Katedralskolan. Foto: Georg Gleerup

Korrespondensen fortsätter under paristiden. Hill är väl orienterad i konstarten, och ett viktigt brev berättar om "les intransigeants", dvs. de unga radikala målarna. Brevet dateras Montigny den 4 juni 1876, då impressionisterna – som de sedan ska kallas – just haft sin andra utställning på Rue Péletier. Någon direktkontakt är det inte fråga om. Hill går emellertid på en visning i Manets ateljé för att se två målningar som refuserats av Salongsjuryn. Han summerar: "Jag har gått dit. En präktig ateljé och 2 talentfulla taflor."

Konstnärsvänner

Bland Hills akademikamrater fanns Carl Larsson och Ernst Josephson, och bland hans nära vänner Victor Forssell, Oscar Törnå, Per Ekström och Wilhelm von Gegefelt.

En unik blyertsteckning visar den förvånade Per Ekström! Hill och han skulle senare umgås i Paris, men studien har förmodligen gjorts redan under åren i Stockholm. Hill har berättat att de då firade jul tillsammans. De prövade lite olika möjligheter under julafton, men var de än uppehöll sig var det märkvärdigt tyst vid bordet. Ja, det var så långtråkigt att Hill tyckte att det var komiskt! Forssell förät sig och avvek tidigt, och Carl Fredrik och Per Ekström skildes senare nästan som främlingar. Den skildring ur artistlivet som Carl Fredrik ger oss föregriper Strindbergs *Röda rummet* – där Ekström skall uppträda som Sellén – men dialogen saknas.

Manuskript

Från sjukdomstiden i Lund finns det stora Versmanuskriptet, som alltså är i privat ägo men som sedan decennier varit deponerat på Universitetsbiblioteket i Lund för att hållas tillgängligt för forskning. Som författarpseudonym använder Hill "Nagug", och titeln på det digra verket är *Dikter och författarskap på några språk*. Versmanuskriptet är ett unikt dokument om schizofrenin, men det är skrivet med stora litterära ambitioner och är också en memoar över Paristiden – museistudierna på Louvren och Luxembourg, arbetet i ateljén, utställningar och utflykter. Här finns bl.a. en lyrisk rapport från Hills enda resa till havet och den lilla badorten Luc-sur-Mer i Normandie.

Manuskriptet har nyligen transkriberats av Lars-Håkan Svensson och utgivits som nr. 12 i Konstakademiens skriftserie med en introduktion av Sten Åke Nilsson.

Böcker och läsning

Carl Fredrik Hill bodde under sin sena lundatid i pappans två rum och hade där tillgång till ett stort bibliotek och kunde tillägna sig ett encyklopediskt vetande. Han kunde återvända till sin barndoms läsning, och han kunde också följa upp intressanta aktuella spår. För sina teckningar inspirerades han av författare som Jules Verne och av de berömda afrikaresenärerna. Han följde således Verne ner i underjorden och han blev som många andra i sin tid en "flodsökare".

Foto: Gunnar Menander

När Hill tecknar exotiska landskap med lejon och elefanter är han som Livingstone och Stanley på väg till ännu okända delar av den "mörka" kontinenten, men han hänvisar själv till sina inre röster. Han skriver helst på franska: "Les animaux dessinés[s] sont le sermon par C.F. Hill". Den vanligaste betydelsen av franskans sermon är egentligen "predikan", men Hill använde ofta detta ord när han kom in på sina hallucinationer.

Tecknaren

Hill var mellan skoven febrilt verksam som tecknare och lämnade efter sig tusentals blad. Det handlar om många och varierande tekniker och "stilar"; bilderna kan vara gjorda med blyerts, svart- eller färgkritor, olja, akvarell och guldinkt, stålpena och bläck. I det stora materialet finns ett antal pennteckningar på papper av sekunda kvalitet, s.k. karduspapper, som framstår som häpnadsväckande prov på tålmod och precision. Trots sjukdomen behärskar Hill sina uttrycksmedel fullt ut. Flera av motiven är variationer över xylografer i Ernst Wallis *Illustrerad Verldshistoria*. Nils Lindhagen, som mest utförligt behandlat sjukdomsarens konst, förklarar att Hill söker hjälp hos historiska potentater som Karl den store och Fredrik Barbarossa – som ska bistå honom i den ständigt pågående kampen med pappan. Namnligheten är viktig, liksom det faktum att även Hill hade rött skägg!

Kanske är det Hill själv vi ser hopkrupen i den väldige kungens famn på en av karduserna, medan pappans vålnad framtonar bredvid.

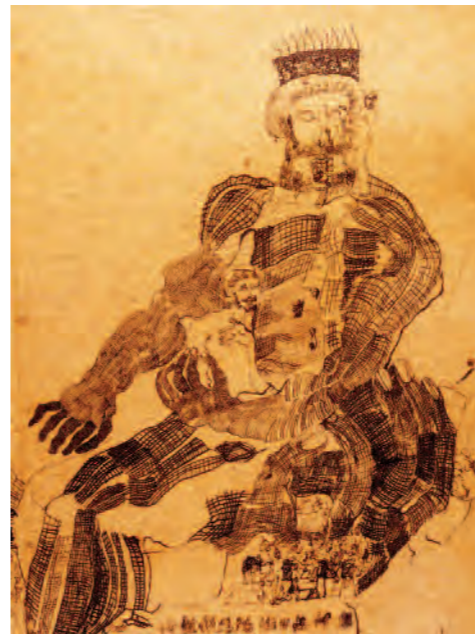

Foto: Bengt Melliander

Inspiratören

Många konstnärer och författare har genom åren inspirerats av Hill, av hans måleri, teckningar och texter – och av hans livsdrama. För modernisterna var han en samtida. Gunnar Ekelöf, Harry Martinson och Erik Lindegren dedicerade dikter till Hill, och Hjalmar Gullberg skrev en intressant essä. Bland senare beundrare finns Sven Alfons, Lars Norén, Bengt Emil Johnson, Ingrid Arvidsson, Lasse Söderberg, Eva Ström, Marie Lundquist... I samlingen *Vid budet att Santo Bambino di Araceli slutligen stultis av maffian* har Jesper Svenbro placerat sin hyllning "Vid C.F. Hills grav", som har en särskild aktualitet detta dödsår. Den börjar:

"Ofta gick jag den skuggiga vägen
som begränsar Östra kyrkogården i norr
mot Botaniska trädgårdens lövmassor."

Det är en vandring som gjorts av många lundensare.

Modell utförd av Arne Jones. Foto: Gunnar Menander

Om Hillmonumentet av Arne Jones

I sina vildaste drömmar hade Hill skisserat ett monument i Lund tillägnat honom själv, eller Nagug, det författarnamn han använde. Möjligheterna för en sådan manifestation var naturligtvis minimala i det skede han levde som mentalsjuk, men ett halvsekel senare hade intresset för hans konst vuxit sig så starkt att drömmen kunde realiseras.

I början av 1950-talet började den nybildade Konstnämnden i Lunds kommun att arbeta fram ett förslag. Familjen Hills hus var då raserat, men man hade lämnat kvar en sista rest av trädgården, en stor lind som stod i hörnet mot Kiliansgatan. Denna blev ett viktigt element i det platsspecifika verk som utfördes av Arne Jones. Han utgick för övrigt från de figurer som flankerar Hills version av den homeriska Kirke, en varg och ett bergslejon. Monumentet utfördes i granit och i den råa ytan högg man in en kortversion av det kända citatet från ett av Hills brev från Frankrike, om konstnären som söker "det sannas hjärta".

Om citatet representerade landskapsmålaren anknöt monumentet för övrigt till modernismens uppfattning av Hill – Jones titel *Fossil komposition* refererar till Gunnar Ekelöfs dikt "Fossil inskrift".